

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Triinu Vreimann

5-6-AASTASTE LASTE JUTUSTAMISOSKUSE ARENDAMINE MUINASJUTTUDE
ABIL

bakalaureusetöö

Juhendaja: Maret Olo

Läbiv pealkiri: Jutustamisoskuse arendamine

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Maret Olo (MA)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: Irja vaas (MA)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2016

Resümee

5-6-aastaste laste jutustamisoskuse arendamine muinasjuttude abil

Õppeprotsess koolieelses eas toimub suuresti jutustamisoskuse abil. Viimastel aastastel on märgatud puudujääke laste jutustamisoskuses. Varane märkamine aitab ära hoida alakõne tekkimist. Käesoleva uurimuse eesmärgiks on välja selgitada, kuidas muinasjuttude kasutamine õppetöös mõjutab laste jutustamisoskuse arengut ühe Viljandimaa lasteaia näitel. Uurimuses osales 11 last, kokku uuriti 22 jutustust. Uurimuse aluseks võeti varem välja töötatud ja uurimuse autori poolt kohandatud instrument. Uuriti 5-6-aastaste laste jutustuste struktuuri ning seda, kuidas mõjutab muinasjuttude ettelugemine jutustuste sidusust ja edasi antava informatsiooni hulka. Selgus, et muinasjuttude ettelugemine avaldas statistiliselt olulist mõju jutustustes edasi antava informatsiooni suurenemisele. Tulemustest ilmnes, et 5- ja 6-aastaste laste jutustuste struktuuris olulisi erinevusi pole. Tuli välja, et muinasjuttude ettelugemisel polnud statistiliselt olulist mõju jutustuse sidususe arendamisele.

Märksõnad: jutustamisoskus, muinasjutt, 5-6-aastased

Abstract

The development of story telling abilities by fairytale telling within 5-6 year olds

The learning process within the school age is largely learned by story telling. Within the last years there have been evidence claiming that there is a lack of skill in children story telling. Early perception can help prevent the development of language impairment. The main objective is to research how the usage of fairy tales within the learning process will affect the development of kids in one kindergarten in Viljandimaa. 11 kids and 22 stories were examined within the research process. The base and structure of the research was developed prior to this research, but was adapted to this project. The structure and impact on coherence and transmittable information was examined by reading a fairy tale to a 5-6 year old. The results revealed that telling of fairytales did have a noticeable statistical impact on the increase of transmittable information within the stories that the 5-6 year olds told. The results indicated that there isn't a clear difference within the stories that the 5-6 year olds tell. The research showed that fairytale telling did not have a statistical impact on the development of coherence in story telling.

Keywords: story telling, fairy tale, 5-6 year olds

Sisukord	
Resümee.....	2
Sissejuhatus.....	4
<i>Jutustamisoskus ja selle areng koolieelses eas</i>	5
<i>Jutustuse loomine</i>	5
<i>Jutustamisoskuse areng</i>	6
5-6-aastaste laste jutustamisoskuse arendamine	7
<i>Jutustamisoskuse arendamine lastekirjanduse abil</i>	9
<i>Lasteraamatute kasutamine õppetöös</i>	10
<i>Muinasjutt</i>	11
<i>Teemakohased uurimused Eestist ja välismaalt</i>	11
<i>Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid</i>	14
Metoodika	15
<i>Valim</i>	15
<i>Mõõtevahend</i>	16
<i>Protseduur</i>	17
<i>Transkribeerimine</i>	18
Tulemused.....	18
<i>Jutustuse struktuur</i>	18
<i>Jutustuse sidusus</i>	22
<i>Muinasjutus edasi antava informatsiooni hulk</i>	24
Arutelu	25
Autorsuse kinnitus	29
Kasutatud kirjandus	30
Lisa	

Sissejuhatus

Jutustamisoskus põhineb motiivil millestki kellelegi ja mingil eesmärgil teatada (Karlep, 2003). Jutustus on seotud vahetute ja tuttavate olukordadega ning hea jutustuse esitamiseks on vajalik teada, et teine inimene mõtleb ja tunneb meist erinevalt (Stadler & Ward, 2005). Jutustamisoskusel on tähtis osa suhtlemise seisukohast. Mitmed autorid (Aid, 2008; Puidet, 2008; Kikas & Häidkind, 2004) toovad välja kooli minevate laste puhul puudujääke jutustamisoskuses. Töö autor leiab, et kuna koolieelses eas toimub õppeprotsess suuresti kõne toel, on vaja toetada lapse jutustamisoskust paremate õpitulemuste saavutamiseks.

Autor valis käesoleva teema, kuna peab oluliseks laste jutustamisoskuse igakülgset toetamist ja lastekirjanduse kaasamist õppetöösse. Kuna jutustamisoskuse eeldused kujunevad juba varases eas, mil areneb lapse kõneoskus (Karlep, 1998), on oluline seda suunata ning ühe võimalusena on teha seda lasteraamatute abil. Jutustamisoskuse jälgimine on tähtis, sest sellest saab teha järeldusi lapse keelelise arengu ning taseme kohta (Umek, Kranjc & Fekonja, 2002; Soodla, Kikas, Pajusalu, Adamka & Parm, 2010).

Viimastel aastatel on Eestis läbi viidud üha rohkem uuringuid laste jutustamisoskuse taseme uurimiseks (Mäesaar, 2010; Ruul, 2009; Soodla et al., 2010; Teiter, 2010; Trei, 2011). Töö autorile teadaolevalt ei ole Eestis varem läbi viidud uurimusi jutustamisoskuse arendamisest muinasjuttude abil. Varasemalt on uuritud laste vahendatud narratiive ehk ümberjutustusi ja vahendamata ehk iseseisvaid narratiive, nende põhjal on hinnatud jutustamisoskuse taset ning tehtud järeldusi eakohase arenguga ja kõnearengu mahajäämusega laste kohta. Käesolevas uurimuses hinnatakse vaid vahendamata jutustusi ning nende põhjal selgitatakse välja laste jutustamisoskuse areng. Eesmärgiks on leida, kuidas lastekirjanduse kasutamine õppetöös mõjutab 5-6-aastaste laste jutustamisoskust. Uurimuse alguses esitavad lapsed pildiseeria põhjal iseseisva jutustuse. Sellele järgneb nelja nädala jooksul igapäevasel õppetöös muinasjuttude ettelugemine ning lastega koos nende analüüsimine. Iga muinasjuttu loetakse lastele kaks-kolm korda, räägitakse koos nendega selle sisust, ülesehitusest ning sidususest. Uurimuse lõpus koostavad lapsed jutustuse sama pildiseeria alusel, mille põhjal uurimuse alguses. Nende kahe jutustuse järgi tehakse analüüs jutustamisoskuse arengu hindamiseks.

Käesolevas töös antakse ülevaate sellest, kuidas muinasjuttude kasutamine õppetöös mõjutab 5- ja 6-aastaste laste jutustamisoskust. Uuritakse, millised on muutused jutustuste

sidususes ning edasi antava informatsiooni edastamisel. Samuti võrreldakse 5- ja 6-aastaste laste jutustuse struktuuri ning kuidas mõjutab muinasjuttude kasutamine õppetöös erinevaid vanuserühmi. Teoreetilises osas antakse ülevaade jutustamisoskusest, selle olulisusest ning arengust vanusegruppide järgi eelkoolieas. Tutvustatakse võimalusi, kuidas eelkoolieas jutustamisoskust arendada, lähemalt käsitletakse lastekirjanduse, sealhulgas muinasjuttude kasutamise võimalusi jutustamisoskuse arendamiseks.

Jutustamisoskus ja selle areng koolieelses eas

Jutustuse loomine. Jutustus on seotud tekst, mis koosneb kahest või enamast lausungist (Karlep, 2003). Narratiiv on kellegi poolt esitatud lugu, mis lähtub tegevuste ajalisest järgnevusest. Soodla et al., (2010) järgi nimetatakse narratiivi tekstiks, kus räägitakse tegelaste toimingutest ja tunnetest ning mõtetest ajalises järjestuses. Tegelasteks võivad olla nii inimesed, loomad kui ka fantastilised olevused. Jutustused võivad olla nii vahendamata ehk jutustada enda mõeldut või vahendatud ehk ümberjutustused (Soodla et al., 2010).

Tekstiloomes oskus või ka jutustamisoskus on vajalik, et osaleda vestluses, naljatleda, väidelda või väljendada oma seisukohti. Lapse arenedes tekib vajadus koostada jutte (Hallap & Padrik, 2008; Tulviste, 2008). Jutustuse eesmärgiks on anda edasi toimunud sündmusi nende toimumise järjekorras (Karlep, 2003; Labov, 2006; Stadler & Ward, 2005). Jutustuse rääkimise ajendiks võib olla sisemine stiimul, soov kellelegi millestki rääkida või väline stiimul, keegi küsib millegi kohta (Labov, 2006).

Selleks, et last õpetada, on oluline teada, millisel tasemel on tema kõne. Karlepi (2003) ning Hallapi ja Padriku (2008) järgi eristatakse kõnearenduses kolme tasandit. Baastasandi ehk esimese tasandi eesmärgiks on suurendada keelevahendite, näiteks sõnavara või lausemallide valdamist ning arendada nendega talitlemist. Oskuste tasandi ehk teise tasandi eesmärgiks on kõne kasutamise oskus erinevates situatsioonides. Kõnetegevuse tasandi ehk kolmanda või ka kõrgeima tasandi eesmärgiks on kasutada keelt suhtlemisel, õpi- ja tunnetustegevustes (Karlep, 2003; Hallap & Padrik, 2008). Vastavalt tasemele areneb ka lapse jutustamisoskus, ent see areng ei puuduta vaid koolieelset iga, protsess toimub ka edasi koolis (Hallap & Padrik, 2008).

Üks oluline aspekt jutustuse edasi andmisel on selle sidusus (Leinonen, Letts & Smith, 2000). See tähendab, et jutustuses kajastuvad laused on seotud teemaga ning lugu antakse edasi selle kulgemise järjekorras. Alustatakse sissejuhatusega, sellele järgnevad

sündmused nende toimumise järgi ning jutustus lõppeb kokkuvõttega. Kasutades erinevaid sidendeid, muutub jutustus tervikuks ning kuulajal on jutustaja mõtetest lihtsam aru saada. Uurimuse (Teiter, 2010) järgi on eelkoolieelses eas laste jutustuste sidusus veel arengustaadiumis ning 5- ja 6-aastaste jutustuste sidususe vahel olulist erinevust pole. Sel perioodil kasutatakse lausete omavaheliseks sidumiseks kõige sagedamini sidendeid ja/ning, ja siis, siis (Teiter, 2010). Järgmises peatükis antakse täpsem ülevaate jutustamisoskuse arengust koolieelses eas.

Jutustamisoskuse areng. Jutustamisoskuse arenemise eel on tarvilik omandada teksti mõistmise oskus ning keelevahendite valdamine (Hallap & Padrik, 2008; Tooming, 2014). Keelevahendite alla kuuluvad sõnavormid, lause kujundamine ja sõnavara. Lapse sõnavara hakkab kujunema enne teist eluaastat, kui omandatakse esimesed sõnad (Hallap & Padrik, 2008; Tulviste, 2008). Lapse vanuse ja suhtlemiskogemusega suureneb ka tema sõnavara (Hallap & Padrik, 2008; Smith, Cowie & Blades, 2008). Teisest eluaastast on lapse lausetes kolm kuni neli sõna. Sellega kaasneb kõnes grammatikareeglite kasutamine, näiteks muudetakse sõnade järjekorda eituse või küsimuse puhul (Smith et al., 2008). Selles vanuses koostatakse esimesi jutustusi.

Jutustuse loomet toetavad mälu areng ja kujunev sisekõne (Karlep, 1998), mis hakkab ilmuma 4.-5. eluaastal. Jutustamisoskuse märgatavat arengut võib täheldada alates lapse neljandast eluaastast, mis jätkub koolieas (Karlep, 1998; Kirsipuu, Soodla & Pajusalu, 2012; Tulviste, 2008). Uurimus, mille viisid läbi Umek, Kranjc ja Fekonja (2002) näitas, et 4-aastane laps koostab jutustusi, milles puudub veel kindel struktuur või on see väga lihtne. See tähendab, et nende jutustus on pigem jäik kirjeldus. Selle põhjuseks on vähene oskus panna ennast jutustuse kuulaja olukorda (Kirsipuu et al., 2012; Tulviste, 2008). 4-aastased lapsed moodustavad ahellauseid, mis on üksteise järgi põimitud ning mille ühenduskohal esinevad sandid *ja, ja siis* (Hallap & Padrik, 2008). Lausungite hulk jutustuses selles vanuses on 2-3 (Hallap & Padrik, 2009).

Viiendaks eluaastaks suudavad lapsed rääkida kuulajale möödunud sündmustest, nähtust ning tehtust. Hallapi ja Padriku (2009) järgi on 5-aastase lapse eeldatavaks tulemuseks 3-5 lause pikkused jutustused. Uurimus (Sild, 2013) näitab, et tegelikkuses on 5-aastase lapse jutustus arenenum. Minimaalselt on lausungeid jutustuses kuus, maksimaalselt kümme, samas sõnade arv lauses varieerub kolmest üheksani. Edasimineku jutustusoskuses on tingitud verbaalse mõtlemise arengust (Karlep, 1998). Järelikult, kui varem mõtlesid lapsed kujundiliselt, siis nüüd toetatakse mõeldes rohkem kõnele. Kujuneb sidustekstide mõistmine

ning see võimaldab lastel jutustama õppida. 5-aastaste eakohase arenguga laste jutustused on struktureeritud, olemas on sissejuhatus, tegevust algatav sündmus, tagajärg ja reaktsioon (Sild, 2013).

Toetudes Applebee ning Stein ja Glenni eelkooliealiste laste jutustamisoskuse arengu mudelitele, koostasid Stadler ja Ward (2005) 3-5-aastaste laste jutustamisoskuse arenguetappide mudeli. Järgnevalt antakse ülevaade koostatud jutustamisoskuse arengu astmetest.

- 1) märgistamine (*labeling*) – nimetatakse esemeid ja tegelaskujusid;
- 2) loetelu (*listing*) – lisaks eelnevale nimetatakse omadusi ja tegevusi, kuid need pole omavahel ajalises seoses;
- 3) sidumine (*connecting*) – olemas on keskne teema ning tegevus, mis on seotud tegelaste või sündmustega, kuid puudub ajaline järjestus;
- 4) järjestamine (*sequencing*) – jutt on ajaliselt järjestatud ning toodud välja põhjus-tagajärg seosed;
- 5) jutustamine (*narrating*) – olemas on kõik eelnevad osad ja taustinfo, jutustus on keeleliselt seotud.

On teada, et jutustamisoskuse areng algab juba varases eas, kui lapsed hakkavad omandama sõnavara. Areng kestab terve koolieelse ea ning isegi 6-7-aastased lapsed jäävad jutustamistasemelt täiskasvanutest maha (Kirsipuu et al., 2012). Koolieelses lasteasutuses on jutustamisoskus igapäevase suhtluse ning õppetegevuse alus. Õppekava järgi on oluline toetada sidusa kõne arendamist erinevates tegevustes nii mängus, igapäevatoimingutes kui ka kõikides õppevaldkondades (matemaatika, keel ja kõne, mina ja keskkond, kunst, muusika, liikumine) (Koolieelse lasteasutuse..., 2008). Uurimused on näidanud, et vanuse ja kogemuse suurenemisega areneb ka jutustamisoskus (Karlep, 1998; Kirsipuu et al., 2012; Tulviste, 2008; Umek et al., 2002). Võrreldes 4-aastase lapsega, on 6-aastase jutustus arenenum, struktureeritum, ajaliselt järjestatum, kuid siiski suhteliselt jäik (Umek et al., 2002). Samas ei ole läbiviidud uurimustes ilmnenud 5- ja 6-aastaste laste jutustuse taseme vahel statistiliselt olulisi erinevusi (Piip, 2011; Traumann, 2006). 5- ja 6-aastaste laste jutustamisoskuse arendamisest antakse ülevaade järgmises peatükis.

5-6-aastaste laste jutustamisoskuse arendamine

Kuna uurimus keskendub lastele vanuses 5-6 eluaastat, on järgnev peatükk suunatud selle vanusegrupi jutustamisoskuse arendamisele lasteaias. Koolieelse lasteasutuse riiklikus

õppekavas (2008) on kirjas, et õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel jutustab 6-aastane laps, toetudes pildile, oma kogemusele või kuulnud tekstile. Miks on oluline pöörata tähelepanu 5-6-aastaste jutustamisoskuse arendamisele? Selles vanuses kasvab kõne informatiivne roll (Karlep, 1998), see tähendab, et soovitakse jutustada meeldivatest üleelamistest ja saavutustest. Tuleb jälgida, mida ja millal õpetada ning see ei tohiks piirduda vaid keele ja kõne valdkonna tegevustega, vaid arendada lapse kõnet kõikides igapäevatoimingutes (Hallap & Padrik, 2008).

Nagu varem mainitud, on jutustamisoskus seotud lapse sõnavara suurusega. Viiendal ja kuuendal eluaastal on lastel valdavaks aktiivne sõnalooime periood, mis tähendab, et nad tuletavad uusi sõnu analoogia alusel (Karlep, 1998). Ent lapsed moodustavad õigete tuletiste kõrval ka valesid tuletisi. On oluline sellele tähelepanu pöörata ja neid parandada, et väär sõna ei kinnistuks lapse kõnes. Algklassides ja vanemas eas tuletusoskus automatiseerub ning sõnade moodustamisel eksimine harveneb või kaob (Karlep, 1998).

Üheks võimaluseks lapse jutustamisoskuse arendamisel on teha seda suheldes. Hallap ja Padrik (2008) on välja toonud mitmeid seisukohti, mida tuleks jälgida, et lapsega suhtlemine oleks lapse jaoks arendav. Mida enam on lapsel kujutlusi, teadmisi, kogemusi erinevatest nähtustest, seda rohkem tal on, millest kõneleda. Avardada tuleb lapse silmaringi, teha temaga erinevaid tegevusi, mitmekesistada teadmisi teda ümbritsevast. Lapsega tuleb rääkida asjadest või nähtustest, millest ta on huvitatud ning lasta lapsel kommenteerida oma tegevust. Võiks luua olukordi, kus lapsel tuleb suhelda, midagi öelda või küsida. Näiteks on lapsel vaja küsida mõne tegevuse tegemiseks vajalikku vahendit. Täiskasvanu peaks olema aktiivne kuulaja – kuulama, mida laps ütleb; anda aega enda väljendamiseks, pöörata tähelepanu teksti sisule ning anda tagasisidet kuuldu kohta. Tuleks anda õige kõnenäidis – täiendada ja laiendada lapse ütlusi nii sisuliselt kui vormiliselt. Oma kõnes tuleks kasutada selliseid lauseid ja sõnu, mida laps mõistab ning suudab meelde jätta. Arvestada tuleb, et lapse arusaamine teiste kõnest on veidi eespool sellest, mida ta ise räägib.

Uuring (Tooming, 2014) on näidanud, et logopeedid peavad jutustamisoskuse arendamist koolieelses eas oluliseks, kuna selle kaudu toimub üldine suhtlemis- ja eneseväljendamisoskuse areng ning see on eelduseks hea õpiedukuse kujunemisele (Stadler & Ward, 2005). Arendamiseks lapse jutustamisoskust, on Karlep (2003) toonud välja järgmised etapid.

1. Lapsele toiminguga ettenäitamine koos iga osatoimingu ja selle eesmärgi kommenteerimisega. Õpetaja esitab lastele küsimusi ning laseb neil ettearvatavaid lausungeid lõpetada.

2. Lasta lapsel tegevust peale sooritamist kirjeldada, toetamiseks esitada küsimusi toimingu kohta.
3. Kaaslase kõneline abistamine praktilise probleemi lahendamisel. Õpetaja või kaaslane esitab lapsele küsimusi ning aitab tegevuse kirjeldamisel.
4. Soovituste andmine tegelasele pildil kujutatud probleemsituatsioonis. Soovituse andmiseks peaks lapsel olema antud olukorraga varem kokkupuude.
5. Jutustamine tuttava tegevuspildi järgi.
6. Kuulatud teksti taastamine, kasutades abiks tegevuspilti või pildiseeriat.

Jutustamisoskuse puhul on oluline keelekasutusoskus. Jutustaja peab teadma, kuidas suhelda ehk millal, millest, kellega, kus ja kuidas rääkida. Jutustamisoskuse toetamiseks ja arendamiseks on vajalik teada, kuidas jutustus areneb, millise tasemega jutustust laps koostab ning kuidas soodustada jutustamisoskuse arengut. Variante selleks on mitmeid, näiteks küsimuste esitamine, arutlus, ettelugemine (Stadler & Ward, 2005). Üheks võimaluseks jutustamisoskuse arendamisel on kasutada lastekirjandust.

Jutustamisoskuse arendamine lastekirjanduse abil

Lastekirjandusel on oluline roll lapse keelelisele arengule, seal hulgas ka jutustamisoskuse arengule (Beach & Ward, 2013; Evans, 2011; Isbell, Sobol, Lindauer & Loweance, 2004; Jordan, Porche & Snow, 2000; Umek, Fekonja, Kranjc & Musek, 2003). Lasteraamatute ettelugemine, nende koos vaatamine, piltide järgi jutustamine, vanemate eeskuju raamatute lugemisel kasvatab lastes huvi kirjanduse vastu, mis omakorda avaldab positiivset mõju lapse õpitulemustele (Umek et al., 2003; Evans, 2011). Lapsed, kes puutuvad sagedamini kokku raamatute ettelugemisega, oskavad tõenäolisemalt moodustada keerukamaid ja pikemaid lauseid ning neil on parem oskus luua lugusid, mis mõlemad on olulised omadused jutustuste loomiseks (Silvern, 1985, viidatud Isbell et al., 2004j).

Õpetajate hinnangul on lasteraamatute kasutamine oluline laste kooliks ettevalmistamisel (Kurik, 2012). Üks oskusi, mida laps peaks omandama, on oma mõtete edasi andmine suulises kõnes, mis on aluseks selgete jutustuste loomisel (Koolieelse lasteasutuse..., 2008). Ka lapsevanemad peavad lapse jutustamisoskuse arendamist oluliseks, nad huvituvad oma lapse tegemistest ning räägivad meeleldi nendega igapäevastest sündmustest. Uurimusest selgus, et lapsevanemad kasutavad lapse jutustamisoskuse arendamiseks lisaks vestlusele erinevatel teemadel ka raamatuid (Jõgi, 2010).

Lasteraamatud peaksid olema lastele nii lasteaias kui ka kodus kättesaadavad. Oluline on, et raamatute valik oleks rohke ja mitmekesine, mis tähendab, et lasteraamatuid võiks olla erinevast žanrist. Keelelisele arengule mõjuvad positiivselt erinevad kokkupuuted raamatutega, näiteks ettelugemine või laste raamatukokku kaasa võtmine. Uurimus (Umek et al., 2003) näitab, et keelelises arengus, sealhulgas ka jutustuste loomisel, saavutavad lapsed paremaid tulemusi, kui kodune keskkond ja tegevused on seotud kirjandusega. Võimalusi lastekirjanduse kasutamisest õppetöös on käsitletud järgnevas peatükis.

Lasteraamatute kasutamine õppetöös. Raamatute puhul on lastele olulised seal olevad illustratsioonid, see tõstab nende huvi raamatu vastu (Kurik, 2012). Jutustades raamatust kuulnud teksti, toetuvad lapsed suures osas piltidele (Isbell et al., 2004). Sellest tulenevalt on üheks võimaluseks jutustamisoskuse arendamiseks kasutada pildiraamatuid. Sel puhul võib lasta lastel jutustada pildil toimuvast. Sel puhul rakendavad lapsed oma kujutlusvõimet. Oluline on olla jutustamise ajal lapse kõrval, et teda juhendada, muidu võib ta keskenduda valele aspektile ning kalduda tegelikust jutustusest kõrvale (Fountain, 2003). Selleks, et last rohkem arendada, tuleks kasutada peale pildiraamatute ka teisi raamatuid. Üheks viisiks on raamatust ettelugemine, mis on efektiivsem moodus lapse keelelisi oskusi arendada kui pildiraamatute kasutamine (Fountain, 2003).

Jutustamisoskuse arengule aitab kaasa kuulnud tekstide ümberjutustamine (Traumann, 2006). Kas ja kui palju laps on juttu varem kuulnud, kuivõrd on kuulaja tuttav kirjeldatud sündmustega, loo keerukus ning millised ootused on lapsel, kõik see võib mõjutada ümberjutustuse kvaliteeti ja selle protsessi keerukust (Heilmann, Miller & Nockerts, 2010). Näiteks, kui laps pole varem jutuga tutvunud, on tal raskusi edasi anda järjest kõiki sündmusi ja lisada oma seisukohti. Kui lugu, mida laps ümber jutustab, on talle juba varasemalt tuttav, on tema esitus pikem ning sisaldab rohkem detaile.

Veel mitmed autorid (Hallap & Padrik, 2008; Karlep, 2003) peavad oluliseks kasutada raamatuid lapse jutustamisoskuse arendamiseks. Viiendal ja kuuendal eluaastal on oluline jälgida, et laps edastaks sündmusi õiges järjekorras. Seda on võimalik toetada juttude lugemisega. Samuti on võimalik tuttavate raamatute toel läbi viia jutustamisoskust arendavaid tegevusi, kus lapsed peavad juttu jätkama, parandama või ümber jutustama (Hallap & Padrik, 2009). Sel juhul tuleb jälgida, et jutt oleks lapsele tuttav. Kasutada võib näiteks muinasjutte. Ülevaate muinasjuttudest ning nende olulisusest lastele annab järgnev peatükk.

Muinasjutt. Muinasjutuks nimetatakse müütidel, rahvauskumustel või vabal fantaasial põhinevat lõbustavat või õpetliku sisuga lugu (Krusten et al., 2006). Tavapäraselt on muinasjutt hea ja kurja vaheline heitlus, kus lõpuks headus saavutab võidu. Muinasjuttu üheks iseloomulikuks tunnuseks on selged tegelased, kellel on üks kindel omadus, näiteks hea printsess, kuri nõid, vapper prints. Tihti on ümbritsevad detailid loost välja jäetud, pole määratud aega ega kindlat kohta, mis muudab loo probleemi lapsele arusaadavaks ja kergesti tajutavaks. Samuti iseloomustavad muinasjuttu maagilised esemed, imepärased tegelased, üleloomulikud võimed, kordused tekstis (Bettelheim, 2007; Krusten et al., 2006).

Muinasjutt annab lapsele informatsiooni enda ja teda ümbritseva kohta (Bettelheim, 2007). Muinasjutud on kirja pandud lihtsal, lapsele arusaadaval viisil, pole palju detaile. Olulisel kohal on loo sõnum. Muinasjuttudes on elulised sündmused, mis annavad lastele mõtlemisainet, kuidas erinevates olukordades käituda. Nendest saavad lugejad või kuulajad inspiratsiooni, igäüks tõlgendab juttu erinevalt, vastavalt sellele, mis teda vaevab. Seega pole ebatavaline, et erineval eluetapil on ühel ja samal muinasjutul inimesele erinev tähendus (Bettelheim, 2007).

Muinasjutte on erinevaid. Neid jagatakse tegelaste ja sündmustiku alusel. On imemuinasjutud, mida iseloomustab fantaasiarohke sisu, sündmused ja tegelased on ebamaised, näiteks “Lumivalgeke ja seitse põialpoissi”. Piiblilugudel põhinevad õpetliku sisuga muinasjutud, näiteks “Hans ja vanapagan”, novellilaadsed muinasjutud, kus ülistatakse peategelase häid omadusi, näiteks eesti muinasjutt “Tark talutüdruk” ning loomamuinasjutud, kus tegelastel on inimlike tunnustega loomad, näiteks “Kolm pörsakest” (Krusten et al., 2006).

Teemakohased uurimused Eestist ja välismaalt

Järgnevalt antakse ülevaade teemaga seotud uuringutest. Helen Kirsipuu, Piret Soodla ja Renate Pajusalu uurisid aastal 2012, millised on 6-7-aastaste laste narratiivide viitamisstrateegiad ning võrdlesid neid täiskasvanute omadega. Selgus, et uuritavad lapsed jäävad jutustuste poolest täiskasvanutele alla, andmata edasi tegelaste ja ümbruse kirjeldusi. Lapsed ei hinnanud olukorda ega edastanud muud taustainfot. Põhjuseks võib olla see, et erinevalt täiskasvanust, ei suuda eelkooliealised lapsed panna end veel samal määral kuulaja rolli.

Traumanni (2006) bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada, kumb on vormilt ja sisult suurem ning terviklikum, kas jutustus isikliku kogemuse põhjal või ümberjutustus.

Tulemustest selgus, et jutustamine kogemuse põhjal annab selgema ülevaate lapse tekstilooime tasemest, seevastu ümberjutustus on heaks vahendiks tekstilooime arendamiseks. Ümberjutustuse puhul sõltub tulemus kasutatava teksti sisulisest ja keelelisest keerukusest. Selgus, et laste jutustused on mahult väga erinevad, varieeruvad esinevad 6-aastaste puhul. Keeleliselt on 5- ja 6-aastaste jutustused enam-vähem korrektsed.

Trei (2011) ning Mäesaar (2010) uurisid oma magistritöös 5- ja 6-aastaste eakohase arenguga ja alakõnega laste jutustuste mikrostruktuurielemente (sidusus ja viitamine) ning makrostruktuurielemente (sissejuhatus, konflikt ja lahendus ning kokkuvõte). Uuringute põhjal pandi alus jutustuste hindamisskaala väljatöötamisele, mille põhjal on võimalik eristada erineva kõnearengutasemega ning alakõnega lapsi. Selgus, et eakohase arenguga 5- ja 6-aastaste laste jutustus on sidus ja olemas on kõik põhilised makrostruktuurielemendid ning vanusegruppide jutustuste vahel olulisi erinevusi pole. Alakõnega laste jutustusi eristas eakohase arenguga lastest nõrk mikrostruktuuri osakaal.

Isbell, Sobol, Lindauer ja Loweance (2004) uurisid, kuidas 3- kuni 5-aastastele lastele lugude jutustamine ja lugemine mõjutab nende keelelist arengut. Ilmnes, et nii lugemine kui ka jutustamine arendab laste jutustamisoskust ja teksti mõistmist. Lapsed, kellele lugusid loeti, saavutasid paremaid tulemusi pildi järgi jutustamisel. Lugude jutustamine aitab kaasa teksti mõistmise ja ümberjutustamise oskuse laiendamisele ja arendab tekstis detailide märkamist. Erinevate keeleliste oskuste arendamiseks on oluline kombineerida nii ettelugemist kui jutustamist.

Sild (2013) kirjeldas oma bakalaureusetöös 5-aastaste eakohase arenguga laste vahendatud jutustamisoskust tekstide mahu ja struktuuri analüüsi põhjal. Tuli välja, et 5-aastase lapse ümberjutustuse keskmiseks pikkuseks on umbes 39 sõna ja lausungite arvuks seitse. Samuti on selles vanuses laste jutustused struktureeritud. See tähendab, et olemas on sissejuhatus, tegevust põhjustav sündmus, tagajärg ja reaktsioon. Tulemuseni, miks selles vanuses jutustused on struktureeritud, võis viia põhjus, et lapsel on olemas mingisugune ettekujutus sellest, kuidas kuulaja tema jutustust tajub, mida ta võiks juba teada kõnealuse teema kohta.

Umek, Fekonja, Kranjc ja Musek (2003) uurisid lastekirjanduse mõju 4- kuni 6-aastaste laste keelelisele arengule. Töös võrreldi kahte laste gruppi. Ühele grupile korraldati süstematiseeritud ja planeeritud lugemistegevusi lasteraamatute abil, teise grupi puhul toimusid tegevused tavapäraselt vastavalt õppekavale. Selgus, et lasteraamatute ettelugemisel on positiivne mõju laste keelelisele arengule. Lapsed, kellele loeti rohkem raamatuid, olid keeleliselt vastuvõtlikumad ja jutustamisoskuse tase oluliselt kõrgem. Nende jutustused olid

ajaliselt seotumad, lugudes väljendus tegelaste vahelised suhted ning sündmused olid omavahel loogilisemalt ühendatud.

Soodla, Kikas, Pajusalu, Adamka ja Parm (2010) viisid läbi uurimuse teemal “Vahendamata ja vahendatud narratiiv laste kõnearengu hindamisel”. Uuriti eakohase kõne arenguga ja alakõnega laste kolmel viisil esitatud narratiive. Jutustatavad narratiivid oli vahendamata ilma mudelita, eelnevalt mudeldatud vahendamata ning vahendatud. Eesmärgiks oli välja selgitada, milline antud narratiividest võimaldab eristada kõne arengus mahajäämust eakohasest arengust kõige paremini. Selgus, et vahendatud narratiivi, millele järgneb eelnevalt mudeldatud vahendamata narratiiv alusel on kõne arengut sobivaim hinnata. Põhjuseks see, et narratiivid annavad edasi olulist infot lapse kõnearengu määra kohta.

Tooming (2014) bakalaureusetöö andis ülevaate jutustamisoskuse arendamise olulisusest logopeedide hinnangul ning teadmisi selle õpetamise kohta. Selgus, et jutustamisoskuse arendamine on logopeedide hinnangul oluline või väga oluline. Ilmnes, et jutustamisoskuse arendamise eel on tarvilik omandada keelevahendite valdamine, näiteks sõnavara ning ka teksti mõistmise oskus.

Umek, Kranjc ja Fekonja (2002) uurisid 4-, 6- ja 8-aastaste laste jutustamisoskuse arengut. Uuringu käigus loeti lastele juttu ning seejärel lasti neil lugu raamatus olevate piltide abil ümber jutustada. Tulemustest selgus, et 4-aastaste jutustused olid väga lihtsad, enamasti puudus jutul struktuur ning oli pigem pildi kirjeldus. Samuti esines palju kordusi ja katkestusi. 6-aastaste jutud olid struktureeritumad ja loo tegevus ajaliselt järjestatud. 8-aastase jutustusele lisandus veel täpsem struktuur, tegelaste mõtete ja tunnete kirjeldus ning tegevuste omavahelised seosed.

Kaisa Kurik (2012) uuris oma töös lasteaiaõpetajate arvamusi lasteraamatute kasutamisest kooliks ettevalmistamisel. Leiti, et laste arendamiseks kasutatakse enam muinasjutte ning aimekirjandust. Raamatu valikul arvestavad õpetajad laste vanust, raamatu sisu ning arusaadavust, kättesaadavust ning sealseid illustratsioone. Tuli välja, et õpetajate hinnangul on lasteraamat oluline laste kooliks ettevalmistamisel, mille üheks aspektiks on ka jutustamisoskuse arendamine.

Hellika Lääts (2014) uuris oma bakalaureusetöös lasteraamatute kasutamist laste üldoskuse arendamisel. Tulemusest selgus, et lasteraamatuid kasutatakse lapse üldoskuste arendamiseks. See, kui sagedasti raamatuid ekspuuteeritakse, sõltub üldoskusest, mida edendatakse. Selleks, et lapsed õpiksid arutlema raamatu tegevustiku ja oma tunnete üle, kasutavad vastanutest kõik õpetajad lasteraamatuid, tehes seda vähemalt kord kuus või

rohkem. Arutlemine kuuldu üle annab lapsele võimaluse jutustada, kuidas lugu temani jõudis, mis talle meelde jäi ja milliseid seoseid laps jutustuse põhjal loob. Põhjus, miks lasteaiaõpetajad peavad oluliseks ja kasutavad lasteraamatuid, arutlemaks oma tunnete ja loo sündmustiku üle, võib olla selles, et lasteraamatute tekstiga on lastel lihtne samastuda. See on pandud lapse jaoks arusaadavalt kirja ning õpetajal on nende tekstidega mugav töötada.

Tuginedes erinevatele uuringutele, võib öelda, et lapse jutustamisoskuse arendamine on oluline nii lapsevanematele kui ka lasteaiaõpetajatele ja logopeedidele. Enne jutustamisoskuse arendamist on vajalik lapse sõnavara laiendamine ning teksti mõistmise oskus. Ilmnes, et õpetajad peavad oluliseks abivahendiks kõne arengu toetamisel lasteraamatut. Samuti võib läbi töödeldud materjali põhjal väita, et narratiivide uurimisel saab olulist infot lapse keelelise arengu kohta, need omakorda annavad võimaluse välja töötada erinevaid praktilisi vahendeid kõne arengu hindamiseks ning varajaseks alakõne märkamiseks. Kõik see on vajalik, et toetada lapse keelelist arengut ja kooliks ettevalmistamist.

Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid

Üha rohkem on täheldatud hea jutustamisoskuse seost lapse edasiste keeleliste oskuste omandamisega. Jutustamisoskus näitab, kui edukas on laps koolis või kui hästi on laps võimeline omandama kirjalikku kõnet (Hallap & Traumann, 2011). Lasteaias hakkama saamisel on jutustamisoskusel suur osakaal. Luues sidusat teksti, annab laps teada oma soovidest, vajadustest ja teadmistest (Karlep, 2003), ent mitmed uurimused on näidanud, et laste jutustused on lühikesed, edasi ei anta kogu informatsiooni ning on seetõttu kuulajale raskesti mõistetavad (Puidet, 2008; Sild, 2013), mis muudab laste mõtetest arusaamise raskeks. Üheks võimaluseks jutustamisoskuse õpetamiseks on teha seda lasteraamatute abil. Sellest tulenevalt on käesoleva töö eesmärgiks selgitada välja, kas ja kuidas mõjutab muinasjuttude kasutamine õppetöös viie- ja kuueaastaste laste jutustuste sidusust, jutustustes edasi antava informatsiooni hulka ning jutustuse struktuuri arengut ühe Viljandi maakonna lasteaia näitel.

Kuna jutustamisoskuse eeldused kujunevad juba varases eas, mil areneb lapse kõneoskus (Karlep, 1998), on oluline seda suunata, kasutades selleks erinevaid võimalusi. Jutustamisoskuse jälgimine on tähtis, sest sellest saab teha järeldusi lapse keelelise arengu ja taseme kohta ning vältida varajast alakõne tekkimist, jutustamisoskus on aluseks ka lugema õppimisel (Soodla et al., 2010; Umek et al., 2002). Varasematel aastatel on mitmed autorid

(Aid, 2008; Kikas & Häidkind, 2004; Puidet, 2008) välja toonud puudujääke kooli minevate laste jutustamisoskuses. Puudujäägid paistavad välja laste õpitulemustes.

Mitmete autorite poolt on täheldatud kesiseid tulemusi eelkooliealiste laste jutustamisoskuses (Aid, 2008; Kikas & Häidkind, 2004; Puidet, 2008; Sild, 2013). Tihti puudub jutustuses ühtne struktuur, esineb puudujääke informatsiooni edasi andmisel, tekst on seotud pigem olukorraga kui lausungid omavahel, mis kõik muudab kuulajale jutustuse raskesti arusaadavaks. Sellest järeldatuna koostati uurimisküsimus.

1. Milline on viie- ja kuueaastaste laste jutustuse struktuur?

Üheks võimalikuks variandiks jutustamisoskuse arendamiseks on kasutada lastekirjanduse abi. Lastekirjanduse, näiteks muinasjuturaamatute kasutamine õppetöös kasvatab lastes huvi kirjanduse vastu ning see avaldab positiivset mõju lapse õpitulemustele (Evans, 2011; Umek et al., 2003). Raamatust etteloetud juttude eeskujul suudavad lapsed omandada oskusi moodustamiseks pikemaid ning sidusaid lausungeid. Sellest johtuvalt koostati järgnevad uurimisküsimused.

2. Kuidas muudab järjekindel muinasjuttude kasutamine õppetöös laste jutustuste sidusust?

3. Mil määral muutub laste jutustustes edasi antava informatsiooni hulk muinasjuttude järjekindlalt kasutamisel õppetöös?

Metoodika

Valim

Käesoleva töö valim moodustati mugavusvalimi põhimõttel, see tähendab, et uuritavad valiti töö autorile kättesaadavuse alusel. Uurimus viidi läbi Viljandimaa munitsipaallasteaias. Uuringus osales ühe lasteaia üks rühm. Vastavalt töö eesmärgile moodustasid valimi antud rühma 5-6-aastased lapsed. Valimi suuruseks oli 11 last. Laste hulgas oli kuus tüdrukut ja viis poissi. Nendest kuus olid 5-aastased ja viis 6-aastased lapsed. Uuringus osalevad lapsed olid kõik uurijale varasemalt tuttavad, mis muutis uurimuse läbiviimisel õhkkonna vabamaks. Sellega tagati laste poolt parem koostöö ning tõsteti uurimuse valiidsust. Enne uurimuse läbiviimist anti lastevanematele nõusoleku avaldus, kus neile selgitati uurimuse ülesehitust, töö eesmärki ja konfidentsiaalsust. Kõikide valimisse sobivate laste vanemad andsid nõusoleku oma lapse uurimuses osalemiseks.

Mõõtevahend

Mõõtevahendina kasutati tegevusuuringut, sest see andis ülevaate laste jutustamisoskusest ning arengust, mis toimus uurimuse käigus. Tegevusuuring oli sobilik viis käesoleva uurimuse läbiviimiseks, sest uurimuse eesmärgiks oli parandada õpetamise kvaliteeti, uurimus lähtus õpetaja tööst ning sellega otsiti teatud tegevusele kinnitust, antud juhul muinasjuttude lugemise positiivsest mõjust laste jutustamisoskuse arengule (Dana, 2013; Löfström, 2011).

Laste jutustuste struktuuri ja edasi antava informatsiooni hindamiseks kasutati varasemalt välja töötatud ja töö autori poolt kohandatud testi (Schneider, Dube & Hayward, 2005). Varasemalt välja töötatud ja kasutuses olnud test tõstab käesoleva uurimuse valiidsust. Enne uurimuse läbiviimist küsis töö autor testi autorilt luba kasutamaks testi oma uurimuses. Sarnaselt, ehk pildiseeria järgi laste iseseisva jutustamise alusel on ka varasemalt Eestis läbi viidud mitmeid uuringuid laste jutustamisoskuse taseme hindamiseks. Uurimuses kasutatav test koosnes kahe tegelasega 5-pildilisest pildiseeriast (*Lisa 1*). Pildiseeria oli eelnevalt pandud loo kulgemise järjekorda. Lastele anti aega piltidel toimuvaga tutvumiseks. Seejärel paluti pildiseeria alusel koostada jutustus, mis lindistati, hiljem transkribeeriti ja hinnati testi autorite poolt koostatud ja käesoleva töö autori poolt mugavdatud juhendi järgi (*Lisa 2*). Laste jutustust hinnati punktiskaala alusel, kus maksimumtulemuseks oli 13 punkti, miinimumiks 0, vastavalt sellele, kui põhjaliku jutustuse nad koostasid. Punktide saamiseks pidi laps nimetama hindamisjuhendil välja toodud kriteeriumid (*Lisa 2*). Arengu hindamiseks viidi läbi sama test, mida hinnati sama hindamiskaala järgi ning mida on ka varasemalt uurimustes kasutatud, tõstes seeläbi ka uurimuse reliaablust. Kõiki jutustusi analüüsiti ning hinnati, et välja selgitada, kas muinasjuttude ettelugemise abil on toimunud areng laste jutustustes.

Korrektse jutustuse järgi nimetab laps kõik tegelasi, kasutades sobivat nimisõna (mitte asesõna), kirjeldab keskkonda, kus tegevus toimub, räägib algatavast sündmusest (antud loo puhul, et pall kukkus vette), mis tegevus sellele järgneb (tegelased tahavad palli kätte saada), tegelase kavatsetavast plaanist (kaelkirjak mõtleb, et saab palli ära tuua), millele järgneb plaani elluviimine. Seejärel kirjeldab plaani tulemust (kaelkirjak saab palli kätte) ning mida tegelased tunnevad.

Jutustuse sidususe hindamiseks analüüsiti laste lausungite pikkust ning erinevate sidendite kasutamise hulka jutustuses. Lausung koosneb vähemalt kahest sõnast ning sisaldab vähemalt ühte tegusõna. Sõnakordusi ja tühje sõnu nagu mm, ää ei loetud eraldi. Võrreldi,

kuivõrd muutusid keskmine lausungi pikkus ning erinevate sidesõnade kasutamise hulk teise jutustuse puhul, võrreldes esimese jutustusega. Selle info põhjal tehti järeldused laste jutustuste sidususest.

Protseduur

Uurimus viidi läbi ajavahemikul detsember 2015 - veebruar 2016 ühes Viljandi maakonna lasteaias. Esimese tegevusena määrati ära Schneider, Dube ja Haywardi poolt koostatud testi alusel laste jutustamisoskuse tase. Lapsed koostasid 5-osalise pildiseeria alusel iseseisvalt jutustuse. Nende jutustust hinnati 13-punktilise skaala alusel.

Järgnes lastele muinasjuttude lugemise periood. Muinasjutte loeti iga päev nelja nädala vältel. Igat muinasjuttu loeti kaks kuni kolm korda. Muinasjutte analüüsiti koos lastega. Esimesel lugemisel arutleti loo sisu üle, räägiti tegelastest, nende mõtetest ja tunnetest ning toimunud sündmustest. Teisel lugemisel analüüsiti muinasjutu struktuuri, pöörates tähelepanu sellele, et lool on sissejuhatus, mingi tegevus, mis muudab sündmustikku ning kokkuvõte. Kolmandal lugemisel räägiti muinasjutu sidususest ning sellest, kuidas lugu edasi anda, et kuulaja kõigest aru saaks. Muinasjuttude lugemisel oli oluline, et lapsed mõtleksid loo ülesehituse peale, saaksid aru, et üks tegevus mõjutab teist, tajusid tegelaste mõtteid ja tundeid ning edasi antaks vajalikku infot, et jutt oleks kuulajale arusaadav. Eesmärgiks oli, et lapsed rakendaksid saadud teadmisi oma jutustustes, muutes need sidusamaks, loogiliselt ülesehitatuks ning kuulajale arusaadavamaks.

Autor valis lastele esitamiseks loomamuinasjutud. Esitamisele tuli seitse erinevat muinasjuttu. Muinasjuttudeks olid tuva muinasjutt “Kuidas kaamel sabast, sarvedest ja sõpradest ilma jäi”, taani muinasjutt “Kui karu tahtis magada”, Tammsaare “Poiss ja liblik”, August Jakobsoni “Siili ja jänese võidujooks”, Jacob ja Wilhelm Grimmi “Hunt ja seitse kitsetalle”, Markus Saksatamme “Siil ja kaktus” ning Andrus Kivirähki “Väikese hiire unistus”. Muinasjutte kohandati lastele sobivaks, et need oleksid eakohased ning huvitavad kuulata. Muudeti muinasjuttude pikkust ning sõnastust. Samuti kasutati erinevaid abivahendeid, muutmaks tegevust mängulisemaks.

Uurimus lõppes kordustestiga. Selleks kasutati sama pildiseeriat, mida esimesel korral. Lapsed moodustasid jutustuse, mida lindistati, transkribeeriti ning hinnati sama punktiskaala alusel, mida kasutati esimese jutustuse hindamisel. Seejärel tulemused analüüsiti ning selle põhjal selgitati välja laste jutustuste areng.

Transkribeerimine

Vältimaks infokadu oli jutustuste analüüsimiseks vajalik nende lindistamine ja transkribeerimine. Transkribeerimise käigus pandi kirja kogu tekst sellisena, nagu see kõlas. Kui uurimuse läbiviija rääkis, siis märgiti tema poolt öeldu kaldkirjas ja eraldi uuritava tekstist. Suure tähega märgiti vaid nimed, lausungeid alustati väikese tähega. Lausungi lõppu lisati märgid, kas punkt (.), kui lausung lõppes langeva intonatsiooniga või küsimärk (?) tõusva intonatsiooni korral. Pausid, mis kestsid vähemalt kaks sekundit, märgiti kolme punktiga, mis asetsevad sulgude sees (...). Poolikud sõnad lõpetati sidekriipsuga, näiteks kolmapä-.

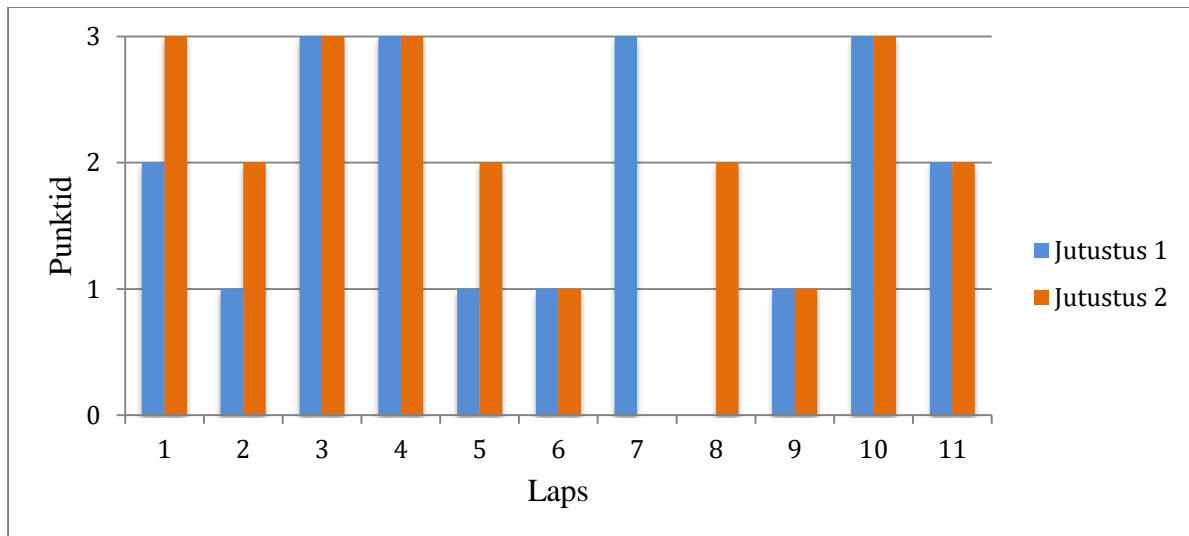
Tulemused

Uuringus analüüsiti 11 lapse jutustusi. Iga laps esitas kaks jutustust, esimene katse alguses ja teine katse lõpus. Seega kokku kasutati uurimuses 22 5- ja 6-aastase lapse jutustust. Poisse oli valimis viis (45,5%), tüdrukuid kuus (54,5%). Vanuseti jagunesid lapsed vastavalt 5-aastaseid kuus (54,5%) ja 6-aastaseid 5 (45,5%). Tulemuste analüüsimiseks kasutati *SPSS Statistics* andmetöötlusprogrammi. Sellega viidi läbi *Paired Samples t-test* ja *Independent Samples t-test*.

Laste jutustusi hinnati neljas kategoorias (sissejuhatav osa, algatav sündmus, tagajärg ja reaktsioon). Vastavalt kategooriale andis sissejuhatav osa 0-3 punkti, algatav sündmus 0-3 punkti, tagajärg 0-4 punkti ning reaktsioon 0-3 punkti, kokku oli võimalik saada maksimaalselt 13 punkti. Nende põhjal hinnati laste jutustustes edasi antava informatsiooni hulka ning jutustuse struktuuri. Sidususe hindamiseks vaadeldi laste lausungite pikkusi ning sidendite kasutamise hulka jutustustes.

Jutustuse struktuur

Jutustuse struktuuri hindamiseks jaotati jutustus nelja kategooriasse: sissejuhatav osa, algatav sündmus, tagajärg ja reaktsioon. Punktiskaala alusel hinnati muutusi, mis oli toimunud laste jutustustes vastavas kategoorias. Kõikide laste tulemused on välja toodud järgnevatel joonistel (Joonis 1, 2, 3, 4). Muutuste paremaks jälgimiseks on iga lapse esimese ja teise jutustuse tulemused esitatud kõrvuti.

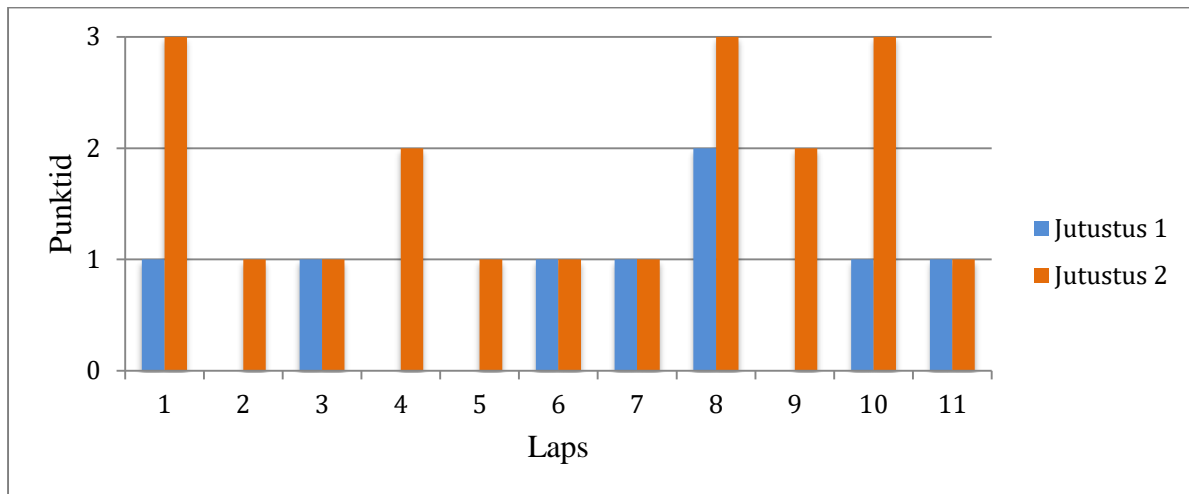

Joonis 1. Sissejuhatav osa

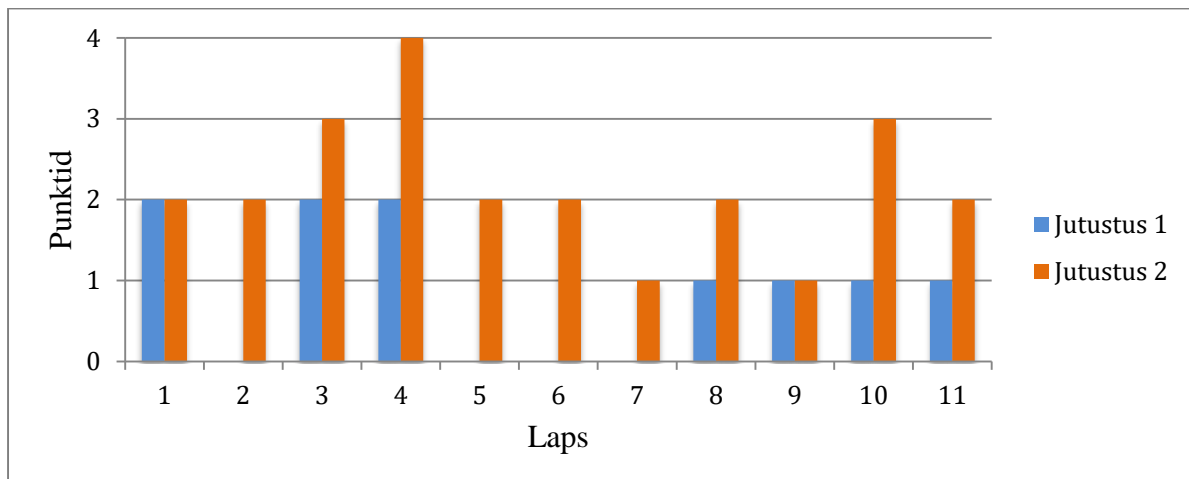
Sissejuhatava osa eest oli võimalik saada maksimaalselt 3 punkti, minimaalselt 0. Vajalike punktide saamiseks pidi laps nimetama mõlemad tegelased, tegelased 1 (kaelkirjak) ja 2 (elevant), kasutades nimisõna, mitte asesõna ning kirjeldama kohta või tegevust, mis esimesel pildil kujutatud on (pildid *Lisa 1*). Näide, kus laps sai sissejuhatava osa eest kolm punkti: *elevandil oli uus pall. sõber oli tal. sõbraks oli kaelkirjak. elevant näitas talle mis trikki ta oskas palliga teha. siis lendas pall jõk- vette? (...) ja kaelkirjak aitas sõpra. läks ise ujuma. (...) elevant oli (...) natuke kurb. pall ju läks vette. (...) kaelkirjak tõi palli veest tagasi? (...) andis elevandile. ja siis kael- ja siis elevant ütles aitäh.* Joonise 1 järgi selgub, et uurimuses osalenud üheteistkümnest lapsest neli (36,4%) parandasid tulemusi sissejuhatavas osas teise juhtumuse puhul võrreldes esimesega. Kuuel (54,4%) juhul jäi tulemus samaks. Ühel juhul muutus tulemus teisel jutustusel madalamaks (9,1%).

Algatava sündmuse kirjeldamise eest oli võimalik saada maksimaalselt kolm punkti, minimaalselt null. Punktide saamiseks tuli kirjeldada tegevust. Käesoleva jutustuse puhul, et pall kukkus vette ning lisada, mida loo tegelased tundsid. Kirjeldades ühe tegelase reaktsiooni, oli võimalik saada üks punkt, mõlema tegelase puhul kaks punkti. Näide, kus laps saab algatava sündmuse välja toomise eest maksimumpunktid: *tiiger ja ele- üü mis tiiger. kaelkirjak ja elevant mängisid palliga. ja siis nad ehmatasid ära et pall on vette kukkud. ee kaelkirjak ujus sellele järele sellepärast et elevant ei oskand ujuda. ja siis see ee elevant andis see tiigrile palli ja. ja siis see mis tiigrile ikka kaelkirjakule. sellele kaelkirjakule andis ühe palli. ja siis nad saidki kätte.* Joonisel 2 tuuakse välja laste tulemused algatava sündmuse kategoorias. Selgub, et kõik lapsed said teise jututuse eest rohkem või samaväärse arvu punkte. Seitse (63,6%) last üheteistkümnest parandasid oma tulemust, võrreldes esimese jutustusega. Neli (36,4%) last said esimeses ja teises katses sama arvu

punkte. Teise jutustuse puhul said kõik lapsed algatava sündmuse kirjeldamise eest vähemalt ühe punkti.

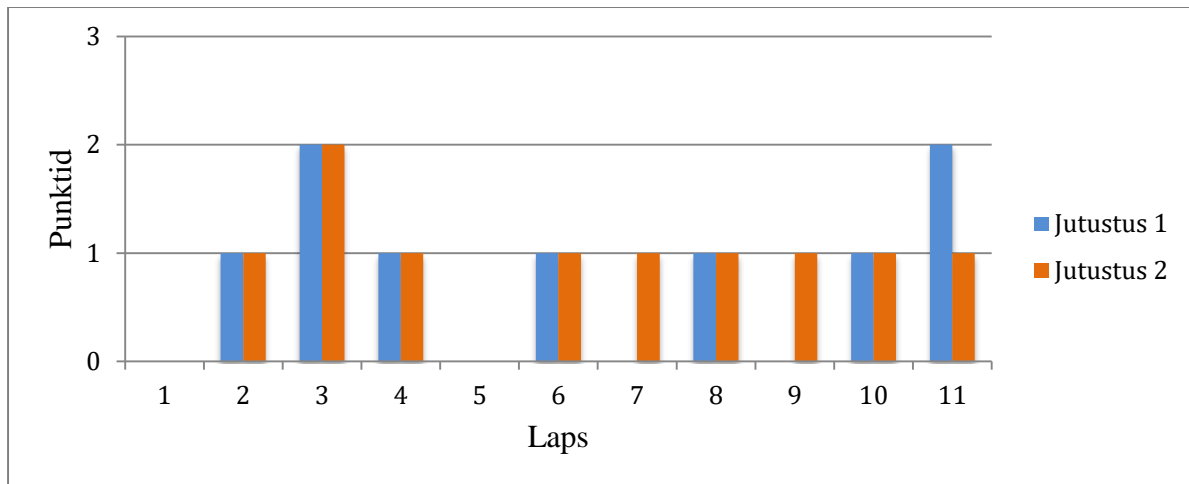

Joonis 2. Algatav sündmus

Joonis 3. Tagajärg

Joonis 3 annab ülevaate tulemustest, mis saadi jutustuses tegelaste reaktsiooni ja toimunud sündmusele lahenduse välja toomise eest. Tagajärje kirjeldamise puhul oli võimalik saada 0-4 punkti. Ühe punkti teenis esimese tegelase sisemise plaani ehk soovist pallile järgi minna välja toomise eest. Kaks punkti sai kummagi tegelase tegevuse kirjeldamise eest ning ühe punkti andis esimese tegelase tegevuse tulemuse kirjeldamine. Näide jutustusest, kus tagajärje kategoorias saadi kaks punkti: *elevant võtab palli. (...) see pall kukkus vette? kaamel uj- läks talle järgi. ja kaamel andis elevantile palli. ja need olid rõõmsad.* Laste jutustustest selgus, et tagajärje kirjeldamisel parandasid oma tulemust teise jutustusega üheteistkümnest lapsest üheksa (81,8%). Kaks (18,1%) last said teisel jutustamisel sama tulemuse mis esimesel korral. Kõik lapsed said tagajärjest jutustamisel teises jutustuses vähemalt ühe punkti.

Joonis 4. Reaktsioon

Viimase kategooria jutustuses moodustab reaktsioon. See annab ülevaate tegelaste reageeringust juhtunule ning lõppsõna loole. Punkte oli võimalik saada reaktsiooni kirjeldamise eest 0-3. Punktid jagunesid vastavalt: üks punkt esimese tegelase reageering või kirjeldus viimasel pildil, üks punkt teise tegelase reageering või kirjeldus viimasel pildil ning üks punkt kokkuvõtte eest, milleks võis olla lõpptulemus või omapoolse lahenduse väljatoomine. Näide jutustusest, kus reaktsiooni kategoorias saadi kaks punkti: *elevant kohtas kaelkirjakut. ta tahtis palli mängida. aga siis kukuus vette pall. siss kaelkirjak oli see või. siis kaelkirjak läks vette? ja tõi selle palli ära. siis see elevant ei julgend vaadata. siis kaelkirjak andis palli elevandile. sis elevant oli nii rõõmus. (...) siis elevant tänas teda.* Joonise 4 järgi selgub, et vaid kaks last (18,1%) parandasid tulemust teise jutustusega. Kaheksa (72,7%) last said mõlema jutustuse eest sama tulemuse, nendest kaks (25%) said mõlemal korral null punkti. Üks (9,1%) laps sai esimese jutustuse eest parema tulemuse kui teise eest.

Tabelis 1 on välja toodud jutustuse struktuuri tulemused kategooriate kaupa. Kõikides kategooriates on laste keskmine tulemus teise jutustuse puhul kõrgem kui esimese jutustuse puhul. Kõige suurem muutus esimese ja teise jutustuse korral oli tagajärje kirjeldamisel. Algatava sündmuse kirjeldamisel muutus laste keskmine tulemus ühe punkti võrra. Seega võib öelda, et muinasjuttude lugemine mõjutab enam laste oskust välja tuua loo põhiprobleem, tegelaste reageering sellele ning edasine tegevus probleemi lahendamiseks. Sissejuhatuse puhul ei olnud esimese ja teise jutustuse vahel suur keskmise punktisumma erinevus, ent tulemus oli mõlemal juhul üle keskmise. Reaktsiooni ehk siis tegelaste kirjeldamisel ja lõppsõna või kokkuvõtte sõnastamisel said lapsed kõige vähem punkte. Mille põhjal võib väita, et jutustuse lõpetamine oli lastele kõige keerulisem ülesanne. Selgus, et muinasjuttude lugemine avaldas statistiliselt olulist erinevust laste jutustustes algatava sündmuse ning tagajärje kategooria arendamisele (*Independent Samples t-test* $p < 0,05$).

Sissejuhatuse ja reaktsiooni arengule muinasjuttude kasutamine selles uurimuses statistiliselt olulist erinevust ei avaldanud (*Independent Samples t-test* $p>0,05$).

Tabel 1. *Esimese ja teise jutustuse struktuur*

Kategooria	Keskmine tulemus	n	p
Jutustus 1 sissejuhatatus	1,82	11	0,686
Jutustus 2 sissejuhatatus	2,00	11	0,686
Jutustus 1 algatav sündmus	0,73	11	0,007
Jutustus 2 algatav sündmus	1,73	11	0,008
Jutustus 1 tagajärg	0,91	11	0,002
Jutustus 2 tagajärg	2,18	11	0,002
Jutustus 1 reaktsioon	0,81	11	0,748
Jutustus 2 reaktsioon	0,91	11	0,748

Märkus. n – osalejate arv

Järgnevalt võrreldi 5- ja 6-aastaste laste jutustuste struktuuri. Aluseks võeti teine jutustus, kuna selle keskmine tulemus oli kõrgem kui esimese. Tabeli 2 järgi selgub, et sissejuhatavas osas saavutasid 6-aastased lapsed 1,1 punkti kõrgema tulemuse kui 5-aastased lapsed. Algatava sündmuse kategooria kajastamises jutustustes suuri erinevusi ei ole, ent 5-aastased said keskmiselt kõrgema tulemuse. Jutustuses tagajärje välja toomises olid 6-aastased mõnevõrra edukamad kui 5-aastased, saades keskmiselt 0,77 punkti rohkem. Reaktsioon kajastus laste jutustuses järgnevalt: 5-aastased said keskmiselt 1 punkti, 6-aastased 0,8. Tulemuste põhjal võib väita, et 5- ja 6-aastaste laste jutustuste struktuur statistiliselt oluliselt ei erine (*Independent Samples t-test* $p>0,05$). Samuti ei esinenud ka üheski kategoorias statistiliselt olulist erinevust (*Independent Samples t-test* $p>0,05$).

Tabel 2. *5- ja 6-aastaste laste jutustuse struktuuri võrdlus*

Kategooria	Vanus	n	Keskmine tulemus	p
Sissejuhatav osa	6	5	2,60	0,065
	5	6	1,50	0,057
Algatav sündmus	6	5	1,60	0,693
	5	6	1,83	0,690
Tagajärg	6	5	2,60	0,156
	5	6	1,83	0,167
Reaktsioon	6	5	0,80	0,568
	5	6	1,00	0,621

Märkus. n – osalejate arv

Jutustuse sidusus

Jutustuse sidususe hindamiseks mõõdeti laste keskmine lausungi pikkus ning sidendite arv, tulemused on välja toodud tabelis 3. Esimeses jutustuses oli kõikide laste keskmise lausungi keskmine tulemus 5,45 sõna. Teises jutustuses lausungite pikkus

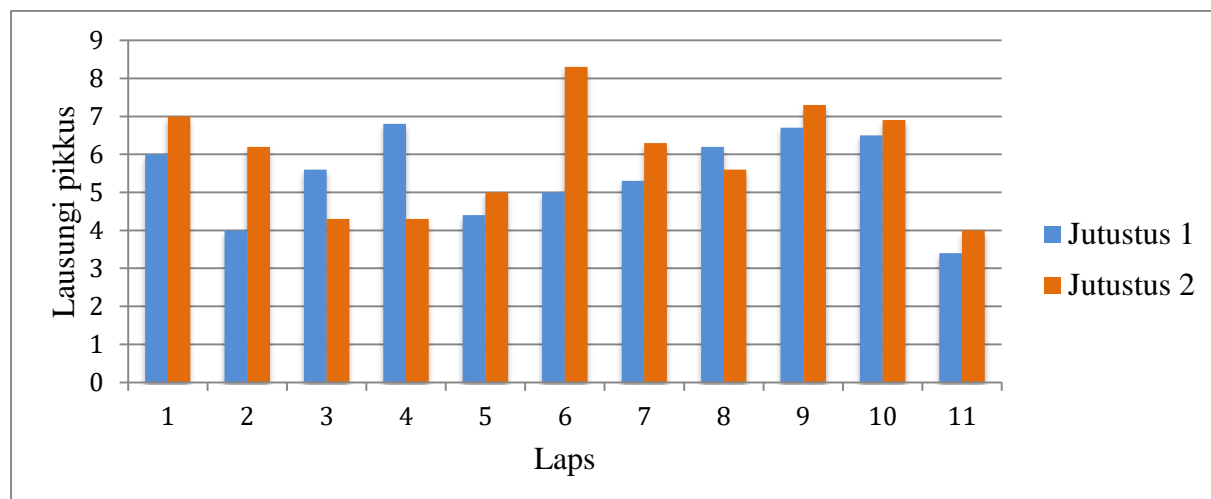
mõnevõrra kasvas, keskmiseks tulemuseks oli 5,93 sõna. Erinevaid sidendeid kasutati esimeses jutustuses keskmiselt 2,18, teises jutustuses keskmiselt 2,55. Siin on näited esinevatest sidenditest nende kasutamise hulga järjestuses: ja siis; siis; ja; et; aga. Uurimusest selgus, et muinasjuttude lugemisel ei ole statistiliselt olulist erinevust laste jutustuste sidususe parandamisele (*T-test* $p>0,05$).

Tabel 3. Esimese ja teise jutustuse sidusus

Kategooria	Keskmine tulemus	n	p
Jutustus 1 keskmine lausung	5,45	11	
Jutustus 2 keskmine lausung	5,93	11	0,333
Jutustus 1 sidendid	2,18	11	
Jutustus 2 sidendid	2,55	11	0,397

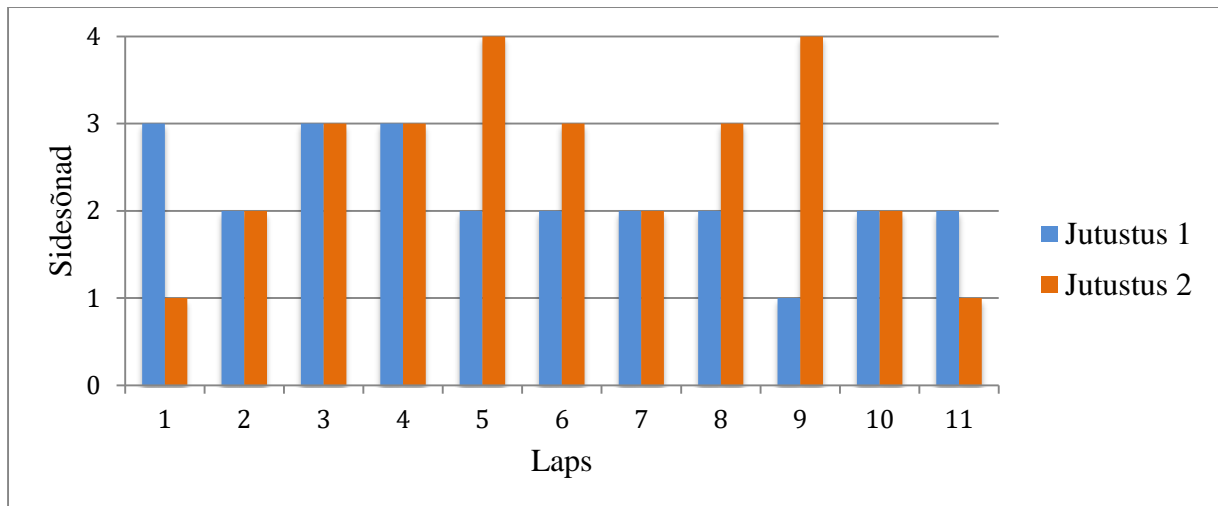
Märkus. n – osalejate arv

Joonis 5 annab ülevaate laste keskmise lausungi pikkusest. Kaheksa (72,7%) last üheteistkümnest moodustas teisel jutustusel keskmiselt pikemaid lausungeid kui esimesel jutustamisel. Kolme (27,3%) lapse lausungid olid esimeses jutustuses keskmiselt pikemad kui teises jutustuses.

Joonis 5. Esimese ja teise jutustuse keskmise lausungi pikkus

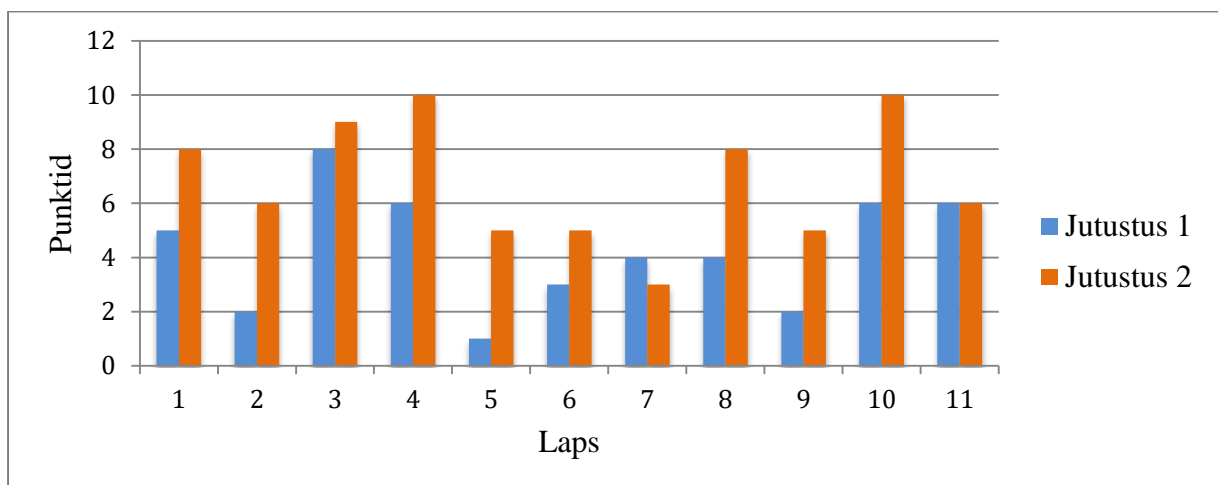
Joonis 6 annab ülevaate sidesõnade kasutamisest jutustustes. Minimaalselt esines laste jutustuses üks erinev sidesõna, maksimaalselt neli erinevat. Esimese ja teise jutustuse võrdluses kasutasid neli (36,4%) last rohkem sidesõnu teises jutustuses kui esimeses. Viis (45,4%) last kasutas mõlemas jutustuses sama arvu sidesõnu. Kaks (18,2%) last kasutas esimeses jutustuses rohkem erinevaid sidesõnu kui teises jutustuses. Seejuures on oluline ära märkida, et kõik lapsed kasutasid kummaski jutustuses vähemalt ühte sidesõna.

Joonis 6. Esimeses ja teises jutustuses esinenud sidesõnade arv

Muinasjutus edasi antava informatsiooni hulk

Et hinnata jutustustes edasi antava informatsiooni hulka, võrreldi laste esimese ja teise jutustuse kogusummasid. Mõlemal juhul oli võimalik saada maksimaalselt 13 punkti ja minimaalselt 0 punkti. Kõik lapsed teenisid jutustustega vähemalt ühe punkti. Tulemused on välja toodud joonisel 7.

Joonis 7. Jutustuste punktide kogusumma

Üheteistkümnest lapsest üheksa (81,8%) parandasid oma tulemust teise jutustuse esitamisel. Ühel (9,1%) juhul jäi tulemus samaks ning ühel (9,1%) juhul sai laps teise jutustusega madalama tulemuse kui esimesel korral. Esimesel jutustamisel oli laste keskmine kogusumma 4,27 punkti. Pärast nelja nädalat muinasjuttude lugemist tõusis keskmine punktisumma 2,55 punkti võrra 6,82 punktini. Tabelis 4 on välja toodud t-testi tulemused, millest selgub, et muinasjuttude lugemisel on statistiliselt oluline mõju laste jutustuses edasi antava informatsiooni suurenemisele (*T-test* $p < 0,05$).

Tabel 4. *Jutustuste koondsumma*

	n	Keskmine summa	p
Jutustus 1	11	4,27	
Jutustus 2	11	6,82	0,001

Märkus. n – uurimuses osalejate arv

Arutelu

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli selgitada välja, kuidas mõjutab muinasjuttude järjepidev ettelugemine 5- ja 6-aastaste laste jutustamisoskust. Jutustamisoskuse mõõtmiseks kasutati 5-osalist kahe tegelasega pildiseeriat. Pildiseeria oli eelnevalt paika pandud selle kulgemise järgi. Lapsed jutustasid uurimuse alguses pildiseeria alusel iseseisva jutustuse. Seejärel loeti neile nelja nädala jooksul loomamuinasjutte. Koos lastega analüüsiti muinasjuttude sisu, sidusust ning struktuuri ehk ülesehitust. Iga muinasjuttu loeti kaks-kolm korda. Misjärel toimus kordustest, kus lapsed moodustasid taas sama pildiseeria alusel iseseisva jutustuse. Laste poolt esitatud jutustused lindistati ning hiljem transkribeeriti. Saadud andmete põhjal tehti analüüs, selgitamaks välja jutustuste arengut. Andmete analüüs toetus varem välja töötatud (Schneider et al., 2005) ja autori poolt kohandatud hindamisskaalale (Lisa 2). Uurimuse eesmärgiks oli välja selgitada, milline on 5- ja 6-aastaste laste jutustuse struktuur ning kuidas seda mõjutab muinasjuttude lugemine, mil määral areneb sidusus ning jutustuses edasi antava informatsiooni hulk muinasjuttude ettelugemise tõttu. Uurimuses osalesid ühe Viljandimaa lasteaia rühma 5- ja 6-aastased lapsed.

Enne uurimuse läbiviimist püstitati kolm uurimusküsimust. Esimene uurimisküsimus, millele uuringus vastust otsiti, oli, milline on 5- ja 6-aastaste laste jutustuse struktuur. On teada, et viiendaks eluaastaks on laste keelelised oskused juba piisavalt arenenud, et luua sidusat, ajaliselt järjestatud ning kuulajale arusaadavat jutustust, millel on olemas kindel struktuur (Karlep, 2003; Hallap & Padrik, 2008). Nende jutustustes on olemas kõik põhilised komponendid: sissejuhatus, algatav sündmus, tagajärg ja reaktsioon (Sild, 2013). Samade tunnuste alusel hinnati käesolevas uurimuses laste jutustusi ning toodi välja 5- ja 6-aastaste laste tulemused eraldi. Selgus, et struktuuriliselt olid 5- ja 6-aastaste laste jutustused sarnased. Enim saadi punkte sissejuhatava osa eest, seejärel algatava sündmuse ning tagajärje eest. Kõige vähem saadi punkte reaktsiooni ehk kokkuvõtva osa välja toomise eest. Trei (2011) poolt läbiviidud uurimusest selgus, et 5-6-aastaste eakohase arenguga laste jutustustes saadi kõige paremaid tulemusi algatava sündmuse, tegevuse ja selle tulemuse ja lõpu (tegelaste

reaktsioon toimunud sündmusele) ning sündmuste kokkuvõtte välja toomise eest, vähem saadi punkte sissejuhatava osa eest. Üheks põhjuseks, miks tulemused erinevad võivad olla, on see, et käesolevas uurimuses jaotati jutustuse struktuur nelja ossa: sissejuhatav osa, algatav sündmus, tagajärg ning reaktsioon, ent Trei (2011) uurimuses on algatav sündmus ja tagajärg ühes kategoorias algatava sündmusena, tegevus ja selle tulemus nimetuse all. Samuti olid uurimuste valimi suurused erinevad, mis võis tulemusi mõjutada.

Käesoleva töö tulemustest selgus, et suur osa uuritavatest lastest koostasid jutustusi, milles olid olemas kõik struktuuri komponendid, ent väikese valimi tõttu ei saa teha saadud tulemustest üldistusi. Eesti keelt kõnelevate laste jutustuste struktuuri uurides on mitmetes uuringutes (Soodla, 2011; Soodla & Kikas, 2010; Trei 2011) jõutud samale tulemusele, et laste jutustustes on olemas põhilised struktuuri komponendid. Soodla (2011) uuringust, kus uuritavaks olid 6- ja 7-aastased lapsed, selgus, et sündmust mainitakse jutustuses 100%, tegevust 99% ja tulemust 89%. Arvestades laste hilisemat jutustust, ehk jutustust, kust saadi paremaid tulemusi, on käesoleva uuringu tulemused sarnased Soodla (2011) uuringu tulemustega: algatav sündmus esineb jutustuses 100%, tegevus 100% ja tulemus 73% (vaata Lisa 3).

Teine püstitatud uurimisküsimus, millele töös vastust otsiti, oli, kuidas muudab järjekindel muinasjuttude kasutamine õppetöös laste jutustuste sidusust. Vastuse saamiseks analüüsiti laste pildi järgi koostatud jutustusi. Esimene jutustus koostati uurimuse alguses, teine, mis moodustati sama pildiseeria alusel, peale nelja nädalat igapäevast muinasjuttude lugemist. Võrreldi jutustustes kasutatavate sidendite arvu ning keskmise lausungi pikkust. Tulemustest selgus, et peale nelja nädalat muinasjuttude lugemist muutusid mõõdetavad kriteeriumid laste jutustustes paremaks, ent statistiliselt olulist erinevust ei esinenud (*t-test* $p > 0,05$).

Varasemalt on Eestis läbi viidud uurimusi, kus on uuritud laste jutustuste sidusust. Nendes uurimustes on hinnatud lisaks sidesõnade kasutamisele ka teiste siduvate vormide kasutamist, näiteks otsest kordust, sünonüüme, liitsõnu, üldlaiendeid, asesõnu, arvsõnu jne. Samuti jälgiti jutustuses teksti ajalist järgnevust (Piip, 2011; Ruul 2009; Teiter, 2010). Kuna käesolevas töös jutustuse sidusust nii põhjalikult ei uuritud, siis ei saa teha võrdlusi varasemate uurimistulemustega jutustuste sidususe alusel.

Läbiviidud uuringust selgus, et nii 5-aastased kui ka 6-aastased lapsed kasutasid 100% jutustustes sidesõnu ehk igas jutustuses esines vähemalt üks sidesõna. Teiter (2010) uuringus on jõutud sarnasele tulemusele, kus iseseisvas jutustuses on 5-aastaste hulgas sidesõnade kasutajate hulk 94% ning 6-aastaste seas 97%. Põhjuseks, miks on 3-6%-line

erinevus, võib olla valimi suuruste erinevuses. Samuti leidub sarnasusi ka sidesõnades, mis esinesid kõige sagedamini. Järjestus käesolevas töös oli niisugune: ja siis; siis; ja; et; aga. Võrdluseks esitan iseseisvas jutustuses kasutatud sidesõnad Teiter (2010) tööst nende esinemise sageduse alusel: ja/ning; ja siis; siis; et; aga. Selline sidendite kasutamise sagedus seisneb selles, et sidendite ja, ja siis korduv kasutamine koolieelses eas on tavapärane (Hallap & Padrik, 2008).

Teine kriteerium jutustuse sidususe uurimiseks oli keskmine lausungi pikkus. Käesoleva uuringu tulemustena oli laste keskmiseks lausungi pikkuseks esimeses jutustuses 5,45 sõna, teisel jutustamisel 5,93 sõna. Varasemate uuringute põhjal on 5- ja 6-aastaste eakohase arenguga laste ümberjutustuste lausungite keskmine pikkus 5,8 sõna (Teiter, 2010), vanema vanusegrupi ehk 6- ja 7-aastaste laste iseseisva jutustuse keskmine lausungi pikkus on 6,4 sõna (Soodla et al., 2010). Sellest võib järeldada, et muinasjuttude lugemine nelja nädala jooksu ei mõjutanud oluliselt laste keskmise lausungi pikkust. Tulemus jäi samale tasemele, mis varasemates uuringutes sama vanuserühma lastel.

Kolmas uurimusküsimus, millele käesolevas töös vastust otsiti, oli, mis määral muutub jutustustes edasi antava informatsiooni hulk muinasjuttude järjepideval kasutamisel õppetöös. Tulemused püstitatud küsimusele põhinevad Schneider, Dubé ja Hayward (2005) poolt välja töötatud instrumendil, mis on mõeldud nelja- kuni üheksaastaste laste jutustamisoskuse hindamiseks. Töö autor on kohandanud jutustuste hindamisjuhendit, tõlkides selle eesti keelde.

Laste jutustusi hinnati skaalal 0-13. Hindamisele läks nii esimene jutustus, mille lapsed esitasid uuringu alguses kui ka teine ehk viimane jutustus, mille lapsed esitasid peale neljanädalast muinasjuttude kuulamist. Saadud tulemuste põhjal tehti analüüs, millest selgus, et 81,8% lastest parandas oma tulemust teise jutustusega. See tähendab, et muinasjuttude lugemine lastele mõjutas positiivselt nende jutustamisoskust. Lapsed andsid teise jutustuse esitamisel edasi rohkem olulist informatsiooni, mis muudab jutustuse kuulajale arusaadavamaks ja lihtsamini jälgitavaks. 9,1% uuringus osalenud lastest said esimeses ja teises jutustuses samasuguse punktisumma ning 9,1% juhtudel vähenes jutustuse punktisumma teise jutustuse puhul. Antud uuringu tulemustest selgus, et muinasjuttude lugemisel on statistiliselt oluline mõju laste jutustustes edasi antava informatsiooni suurenemisele (T-test $p < 0,05$). Tulemusele, et lastekirjandusel on positiivne mõju laste keelelisele arengule, on jõutud ka varasemas uuringus (Umek et al., 2003). Väikese valimi tõttu ei saa käesolevas uurimuses teha saadud tulemustest üldistusi. Samuti pole töö autorile teadaolevalt Eestis

uuritud lastekirjanduse mõju jutustamisoskusele, mistõttu ei saa tuua paralleele varasematest uuringutest Eestis.

Järgnevalt toon välja ülevaate olulistest tulemustest käesolevas uurimuses.

- Uuritavate laste jutustuses edasi antavale informatsioonile avaldas muinasjuttude ettelugemine statistiliselt olulist mõju.
- Uurimuses osalenud 5- ja 6-aastaste laste jutustustuste struktuuris ei esine olulisi erinevusi.
- Lapsed tõid oma jutustustes kõige edukamalt välja sissejuhatava osa, seejärel algatava sündmuse ning tagajärje, raskemaks osutus reaktsiooni välja toomine.
- Jutustuse sidususe arendamisele muinasjuttude ettelugemine antud uurimuses statistiliselt olulist mõju ei avaldunud.

Uurimuse põhjal anti tagasisidet uuringus osalenud laste rühmaõpetajatele ja vanematele laste jutustamisoskuse tasemest ning toimunud muutustest uurimuse käigus. Samuti uurimustulemustest ehk õppetöös muinasjuttude kasutamise mõjust laste jutustamisoskusele. Käesoleva uurimuse tulemuste põhjal ei saa teha üldistusi õppetöös muinasjutu kasutamise positiivsest mõjust 5- kuni 6-aastaste laste jutustamisoskuse arengule, sest uuringu valim on selleks liiga väike. Kuna jutustamisoskuse uurimine annab võimalusi märgata varakult alakõne tekkimist, siis on oluline uurida efektiivseid võimalusi jutustamisoskuse arendamiseks, et toetada lapse keelelist arengut. Pean oluliseks uurida antud teemat edasi, suurendada valimit ning viia uurimusi läbi teistes maakondades, et antud teemal oleks võimalik teha üldistusi.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlastatud heade akadeemiliste tavadega.

Autori allkiri:

Kuupäev:

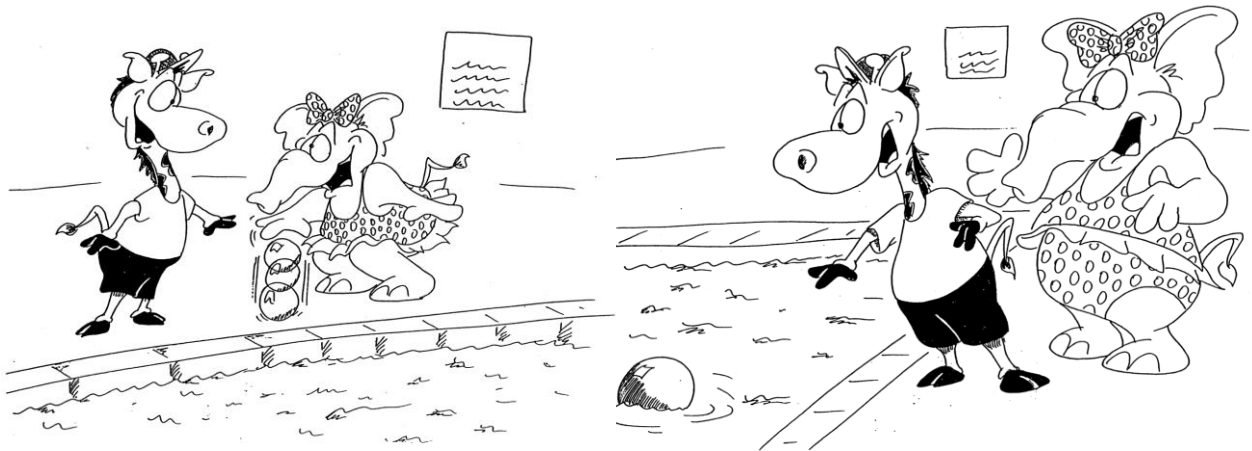
Kasutatud kirjandus

- Aid, M. (2008). *5-6-aastaste laste süntaktilised oskused*. Publitseerimata teadusmagistritöö. Tartu Ülikool.
- Beach, S. A., & Ward, A. (2013). Insights Into Engaged Literacy Learning: Stories of Literate Identity. *Journal of Research in Childhood Education*, 27, lk 239-255.
- Bettelheim, B. (2007). *Muinasjuttude võlujõud. Muinasjuttude tähtsus ja tähendus*. Tartu: Atlex.
- Dana, N. F. (2013). *Süvitsi tegevusuuringust*. California: Sage.
- Evans, J. (2011). "This is Me": developing literacy and a sense of self through play, talk and stories. *Education 3-13: International Journal of Primary, Elementary and Early Years Education*, 40, 3, lk 315-331.
- Fountain, C. R. (2003). *A Comparison of Kindergarten Students Who Have Been Exposed to Reading Instruction Using Read Aloud, Real Along, and Picture Walk Methods*. Dissertatsioon. Johnson Bible Kolledž.
- Hallap, M. & Traumann, J. (2011). Tekstilooma õpetamine viie- ja kuueaastastele eakohase kõnearenguga lastele. *Eripedagoogika*, 36, lk 22-28.
- Hallap, M., & Padrik, M. (2008). *Lapse kõne arendamine*. Tartu: TÜ Kirjastus.
- Hallap, M., & Padrik, M. (2009). Keel ja kõne. E. Sepp (Toim), *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad* (lk 26-43). Tartu: Kirjastus Studium.
- Heilmann, J., Miller, J. F., & Nockerts, A. (2010). Sensitivity of Narrative Organization Measures Using Narrative Retells Produced by Young School-age Children. *Language Testing*, 27, 4, lk 603-626.
- Isbell, R., Sobol, J., Lindauer, L., & Lowrance, A. (2004). The Effects of Storytelling and Story Reading on the Oral Language Complexity and Story Comprehension of Young Children. *Early Childhood Educational Journal*, 32, 3, lk 157-163.
- Jordan, G. E., Porche, M. V., & Snow, C. E. (2000). Project EASE: The effect of a family literacy project on kindergarten students' early literacy skills. *Reading Research Quarterly*, 35, 4, lk 524-546.
- Jõgi, A. (2010). *Koolieelikute jutustamisoskuse kujunemine ja seda soodustavad tegevused kodus lapsevanemate hinnangul*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Karlep, K. (1998). *Psühholingvistika ja emakeeleõpetus*. Tartu: TÜ Kirjastus.
- Karlep, K. (2003). Sidusteksti loome ja mõistmine. L. Jago (Toim), *Kõnearendus. Emakeele abiõpe II* (lk 225-306). Tartu: TÜ Kirjastus.

- Kikas, E., Häidkind, P. (2004). Koolivalmidus ning 1. klassi õpilase arengu jälgimise pilootuuringu II osa analüüs. Külastatud aadressil http://www.ekk.edu.ee/vvfiles/0/koolivalmiduse_ning_1_klassi_opilaste.pdf.
- Kirsipuu, H., Soodla, P., & Pajusalu, R. (2012). Referentsiaalsed noomenifraasid laste narratiivides. *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu Aastaraamat*, 8, lk 91-107.
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava* (2008). RT I, 23, 152.
- Krusten, R., Kumberg, K., Müürsepp, M., Niitra, M., Ojala, H., Palm, J., Reidolv, M., Tarrend, A. (2006). *Lastekirjanduse sõnastik*. Tallinn: Eesti Lastekirjanduse Teabekeskus.
- Kurik, K. (2012). *Lasteaiaõpetajate arvamused lasteraamatute kasutamisest laste kooliks ettevalmistamisel*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Labov, W. (2006) Narrative pre-construction. *Narrative Inquiry*, 16, 1, lk 37-45.
- Leinonen, E., Letts, C. & Smith, B. R. (2000). Narratives and story telling. *Children's Pragmatic Communication Difficulties* (lk 92-124). London, Philadelphia: Whurr Publishers.
- Lääts, H. (2014). *Lasteraamatute kasutamine laste üldoskuste arendamisel kahe Põltsamaa lasteaia näitel*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Löfström, E. (2011). *Tegevusuuringu käsiraamat*. Tallinn: Archimedes.
- Mäesaar, K. (2010). *Narratiivi loome oskused 5-6-aastastel lastel*. Teadusmagistritöö. Tartu Ülikool.
- Piip, A. (2011). *Teksti sidususe ja terviklikkuse hindamine 5-6-aastasel lastel*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.
- Puidet, T. (2008). Sidusa kõne areng. *Haridus*, 1, 2, lk 21-23.
- Ruul, R. (2009). *5-6-aastaste laste jutustuste sidusus ja selle hindamine*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.
- Schneider, P., Dubé, R. V., & Hayward, D. (2005). The Edmonton Narrative Norms Instrument.
- Sild, K. (2013). *5-aastase eakohase arenguga laste vahendatud tekstiloome*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Smith, P. K., Cowie, H., & Blades, M. (2008). Keeleline areng. *Laste arengu mõistmine (Neljas väljaanne)* (lk 340-377). Tallinn: TLÜ kirjastus.
- Soodla, P. (2011). *Picture-elicited narratives of Estonian children at the kindergarten-school transition as a measure of language competence*. Doktoritöö. Tartu Ülikool.

- Soodla, P., & Kikas, E. (2010). Macrostructure in the Narratives of Estonian Children With Typical Development and Language Impairment. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research, 53*, lk 1321-1333.
- Soodla, P., Kikas, E., Pajusalu, R., Adamka, A., & Parm, S. (2010). Vahendamata ja vahendatud narratiiv laste kõnearengu hindamisel. *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu Aastaraamat, 6*, lk 277-296.
- Stadler, M. A., & Ward, G. C. (2005). Supporting the Narrative Development of Young Children. *Early Childhood Educational Journal, 33*, 2, lk 73-80.
- Teiter, T. (2010). *5-6-aastaste laste vahendatud ja vahendamata jutustuste mikrostruktuur*. Publitseerimata magistr töö. Tartu Ülikool.
- Tooming, A. (2014). *Logopeedide teadmised ja hinnangud laste jutustamisoskuse õpetamise kohta koolieelses eas*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Traumann, J. (2006). *Viie- ja kuueaastaste eakohase arenguga laste tekstiloome: jutustus isikliku kogemuse põhjal ja ümberjutustus*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Trei, M. (2011). *5-6-aastaste laste narratiivsed oskused ja nende hindamine*. Publitseerimata magistr töö. Tartu Ülikool.
- Tulviste, T. (2008). Kõne areng. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk 39-52). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Umek, L. M., Fekonja, U., Kranjc, S., & Musek, L. (2003). The Impact of Reading Children's Literature on Language Development in the Preschool Child. *European Early Childhood Education Research Journal, 11*, 2, lk 125-135.
- Umek, L. M., Kranjc, S., & Fekonja, U. (2002). Developmental Levels of the Child's Storytelling. *Annual Meeting of the European Early Childhood Educational Research Association*. Cypros, Lefkosia.

Lisa 1. Elevant ja kaelkirjak

Lisa 2. Jutustuse hindamine

Tunnus	Kirjeldus	Summa
Tegelane 1	Laps nimetab kaelkirjaku (või mõne muu nimisõna tegelase kirjeldamiseks)	0 1
Tegelane 2	Laps nimetab elevandi (või mõne muu nimisõna tegelase kirjeldamiseks)	0 1
Taust	Koht, kus tegevus toimus/tegevus (palliga mängimine)/neil oli pall	0 1

Sissejuhatav osa – Üldise tausta ning tegelaste kirjeldamine

Algatav sündmus	Pall kukub vette	0 1
Tegelaste reageering	Laps kirjeldab, mida tegelased tegid/tundsids, kui pall vette kukkus (1 punkt ühe tegelase eest)	0 1 2

Algatav sündmus – mis põhjustab loos muutuse ning kuidas tegelased sellele reageerivad

Sisemine plaan	Kaelkirjak otsustab pallile järele minna/usub, et saab palli kätte	0 1
Tegevus	Kaelkirjak hüppab vette/ujub palli poole/proovib palli kätte saada/elevant ei suuda vaadata/katab silmad kätega (1 punkt ühe tegelase tegevuse eest)	0 1 2
Tulemus	Kaelkirjak saab palli kätte/annab palli elevandile	0 1

Tagajärg – milline on tegelaste reaktsioon ja lahendus juhtunule

Esimese tegelase reageering	Kaelkirjak on uhke/õnnelik/ta on märg/tal on külm	0 1
Teise tegelase reageering	Elevant on õnnelik/tänulik/tänab kaelkirjakut/kallistab palli	0 1
Kokkuvõte	Laps kirjeldab lõpptulemust (nt mõlemad on õnnelikud); annab omapoolse lahenduse (nt sõbrad hakkasid palliga edasi mängima)	0 1

Reaktsioon – tegelaste reageering juhtunule, lõppsõna loole

	Skoor kokku	
	Maksimumsumma	13

Lisa 3.

Tabel 5. Uuringu tulemused

Teema (max. punktid)	Laps. Jutustus																					
	1.1	1.2	2.1	2.2	3.1	3.2	4.1	4.2	5.1	5.2	6.1	6.2	7.1	7.2	8.1	8.2	9.1	9.2	10.1	10.2	11.1	11.2
Tegelane 1 (1)	0	1	0	1	1	1	1	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	1	1	0
Tegelane 2 (1)	1	1	0	1	1	1	1	1	0	1	0	0	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1
Taust (1)	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	0	0	1	1	0	1
<i>Sissejuhatav osa</i>	2	3	1	2	3	3	3	3	1	2	1	1	3	0	0	2	1	1	3	3	2	2
Algatav sündmus (1)	1	1	0	1	1	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	0	1
Tegelase reageering (2)	0	2	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	2	0	1	0	2	1	0
<i>Algatav sündmus</i>	1	3	0	1	1	1	0	2	0	1	1	1	1	1	2	3	0	2	1	3	1	1
Sisemine plaan (1)	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tegevus (2)	0	2	0	1	1	2	1	2	0	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	2	0	1
Tulemus (1)	1	0	0	1	1	1	1	1	0	1	0	1	0	0	0	1	0	0	0	1	1	1
<i>Tagajärg</i>	2	2	0	2	2	3	2	4	0	2	0	2	0	1	1	2	1	1	1	3	1	2
1 tegelase reageering (1)	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
2 tegelase reageering (1)	0	0	0	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	1	0
Kokkuvõte (1)	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	1	1	0	1	1	0	0	0	1	1	0	1
<i>Reaktsioon</i>	0	0	1	1	2	2	1	1	0	0	1	1	0	1	1	1	0	1	1	1	2	1
Summa (13)	5	8	2	6	8	9	6	10	1	5	3	5	4	3	4	8	2	5	6	10	6	6
Sidendid	3	1	2	2	3	3	3	3	2	4	2	3	2	2	2	3	1	4	2	2	2	1
Keskmine lausung	6	7	4	6,2	5,6	4,3	6,8	4,3	4,4	5	5	8,3	5,3	6,3	6,2	5,6	6,7	7,3	6,5	6,9	3,4	4

Lihthtsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Triinu Vreimann

(sünnikuupäev: 04.06.1992)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihthtsentsi) enda loodud teose
“5-6-aastaste laste jutustamisoskuse arendamine muinasjuttude abil”,

mille juhendaja on Maret Olo,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace´i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihthtsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 18.05.2016